

Otevírací doba

červen – září pondělí – neděle 9.00–17.00

KontaktVzdělávací a kulturní centrum Klášter Broumov
Kláštérní 1, 550 01 Broumov
+420 491 521 283, vkcb@broumovsko.cz**GPS souřadnice**

N 50.589657915°, E 16.300945054°

Více informací na<https://www.klasterbroumov.cz/cs/hrbitovni-kostel>

Text: Jiří Slavík.

Fotografie: NPÚ, ÚOP v Josefově;

Zdroje: Cechner, Antonín: Soutis památek historických a uměleckých v republice Československé. A, Země Česká; XLV, Politický okres Broumovský. Praha 1930, s. 142–149.

Slavík, Jiří: Broumov, hřbitovní kostel Panny Marie. In: Ivo Hlobil a kol., Uprostřed Koruny české, Gotické a rané renesanční umění východních Čech, Katalog. Praha 2020.

Mapa: ©ČÚZK.

Tisk:

V roce 2020 vydal Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Josefově s finanční podporou Královéhradeckého kraje.

ISBN 978-80-88226-21-5

rozšířily po větším území. Další malby pokryly počátkem 16. století strop lodi, ještě mladší jsou malby na stěnách. Jejich podklad tvoří vícebarevná plocha členěná do úzkých kosodélníků a trojúhelníků zelené, okrové a červené barvy, překrytých černě malovanými rostlinnými, geometrickými, zoomorfními a heraldickými motivy. Zajímavý je heraldický motiv slezské orlice a korunovaného písmene s. Na stěnách je doplňují složité geometrické ornamenty, zřejmě z počátku 17. století. Stěny presbytáře pokrývají poměrně jednoduché barokní malby.

Součástí rokokově upraveného barokního hlavního oltáře z roku 1714 byla gotická dřevěná socha Milostné matky broumovské, přenesená po roce 1990 do klášterního kostela sv. Vojtěcha. Dnes na jejím místě stojí v prosklené skříni soška Panny Marie Lurdské. Severní boční oltář sv. Josefa (původně sv. Anny) pořídil v roce 1696 broumovský primas – první purkmistr – Nikolaus Schlögel, jižní oltář sv. Jana Nepomuckého zřídil primas Jakob Mathes Köppel von Capellen († 1686). Oba boční oltáře prošly rokokovou úpravou. V presbytáři se na severní stěně nachází rokokový boční oltář Panny Marie, protějšek

mu vytváří pontifikální křeslo s obrazem sv. Benedikta. Netypicky na jižní straně lodi se nachází dřevěná vyřezávaná kazatelna z 2. poloviny 17. století.

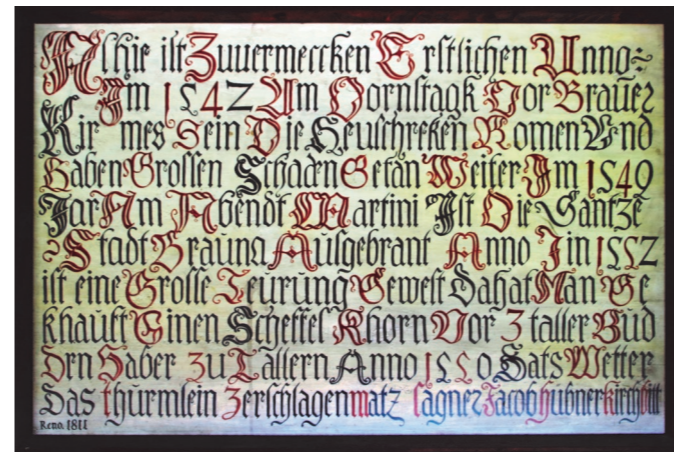
Na severní stěně lodi byl dříve zavěšen obraz Korunování Panny Marie s českými svěťci a vedutou Broumova, datovaný do roku 1609. Dnes je přemístěn do klášterního kostela sv. Vojtěcha a nahrazený kopií. Také epitaf rodiny Heinricha Maxmiliána Fabritia s výjevem Korunování Panny Marie z roku 1665 je dnes vystaven v klášteře. V nápisové kartuši je mimo jiné zmíněno uzavření míru s Turky v roce 1664. Na místě visí malovaný epitaf broumovského měšťana a obchodníka sukrem Georga Meissnera a jeho manželky Marty Johanny z roku 1742, velmi vysoké výtvarné úrovně, s motivem Krista křísícího mrtvého Lazara. Oba obrazy náležejí mezi pozdní příklady malovaných epitafů, oblíbených v českém prostředí v 16. a v 1. polovině 17. století.

Varhany z roku 1859, jednomanuálový mechanický zásuvkový nástroj s jednoduchou klasicizující skříň na kůru jsou připisované slezskému varhanáři Johannu Friedrichu Fischerovi. Kvůli nim byla zdvižena část stropu.

Na stěnách v ochozu visí kopie dřevěných nápisových pamětních desek, provedené po roce 2000 jaroměřským malířem Jiřím Škopkem. Originály desek jsou vystaveny v klášteře, nejstarší z nich s pamětními zápisy událostí z let 1542–1550. Další, veřejnosti neznámá deska, se nachází na severní části kůru. Křížovou cestu v ochozu namalovala v roce 2005 Markéta Škopková. V ochozu kostela lze dále spatřit pískovcové náhrobníky. Nejstarší z nich při severní straně závěru pocházejí již z období renesance a z doby třicetileté války. Největší skupinu tvoří pozdně barokní a klasicistní náhrobníky z konce 18. století a 1. třetiny 19. století. Do ochozu byly umístěny i náhrobníky či desky ze zaniklých hrobů, nejmladší z roku 1972. Výjimku tvoří u severního vchodu umístěná pamětní deska členů spolku Conkordia, padlých v prvních dvou letech 1. světové války.

HŘBITOV

Původní hřbitov byl ve 3. čtvrtině 19. století rozšiřován jižním směrem, až dosáhl délky 320 metrů. Jeho novější části dominují novogotický centrální kříž pořízený rodinou Kahlerových z Otovic a jehlancový obelisk na památku padlých ve válce roku 1866. Zejména ve starší části se zachovaly náhrobníky, dokládající vývoj funerálního umění od konce 18. století do 1. poloviny 20. století.

NÁHROBNÍKY

Starší pískovcové náhrobníky jsou zazděny do ohradní zdi hřbitova, renesanční od roku 1550 se nacházejí západně od hlavní brány, klasicistní z 19. století v západním a východním úseku ohradní zdi. Jména pohřbených měšťanů, jejich manželů, dětí a dalších příbuzných připomínají život města s rozvinutou textilní výrobou a jeho proměnu v 19. století na centrum tovární výroby textilu. Při východním závěru kostela zaujme klasicistní jehlancový náhrobník rodiny Franze Menyhasze. Východně od kostela se při ohradní zdi nalézají dva náhrobníky broumovských benediktnů, opata Jakuba II. Chmela a trojdílný rokokový sarkofágový náhrobník rodiny Winterů, na západě náhrobník Rosy Zeppertové s dvojicí truchlících postav při pylonu s vázou, pocházející z pražské dílny sochařů Maxů. Kromě pohřebiště benediktnů se na hřbitově nachází i pohřebiště řádových sester, nucených obyvatel broumovského kláštera ve 2. polovině 20. století. Další hroby řádových sester jsou rozptýleny v nejstarší části hřbitova. Vedle hlavního vstupu na hřbitov je umístěn pomník padlým v 1. světové válce, zřízený v roce 1934 a po roce 1990 opatřený deskou připomínající oběti z Broumova a okolních obcí.

Broumovský hřbitovní kostel Panny Marie je nejstarší stojící dřevěnou sakrální stavbou na území českého státu. Ojedinelá je i jeho rámová konstrukce. Hodnotu kostela výrazně zvyšuje jedinečný soubor šablonových maleb v interiéru. Se šesti desítkami motivů je nejrozsáhlejší v České republice. Pozoruhodný je i soubor zdejších náhrobníků, vznikající od poloviny 16. století.

BROUMOV
HŘBITOVNÍ KOSTEL
PANNY MARIE

Jihovýchodně od historického centra města Broumova se na okraji zástavby na terase nad údolím říčky Stěnavy rozkládá městský hřbitov a ve středu jeho nejstarší části stojí orientovaný dřevěný kostel Panny Marie.

HISTORIE KOSTELA

Vznik kostela na tomto místě se klade již k roku 1177 a bývá spojován se starým etnický slovenským předlokačním osídlením Broumovské kotliny. Hmotné důkazy tak starého osídlení však na Broumovsku ani v jeho okolí zatím nebyly nalezeny. Kostel se v roce 1383 připomíná jako starý farní, též jako český. Patří do nevelké skupiny sakrálních objektů na našem území, jež v průběhu dějin nezměnily zasvěcení.

Zřejmě od samého počátku se kolem něj rozkládal hřbitov. Sloužil jak obyvatelům Broumova, kteří mohli pohřbívat také u farního kostela sv. Petra a Pavla, tak i pro obyvatele okolních vesnic, především Křinic, Velké Vsi, Rožmitálu a Hejtmánkovic, kteří postrádali vlastní kostel a hřbitov.

Dnešní kostel byl vystavěn na místě starší stavby zničené údajně husity při obležení Broumova v roce 1421. Výstavba dnešního kostela se dosud kladla do doby kolem roku 1450, ale nedávno provedená dendrochronologická analýza určila, že použité dřevo bylo káceno na přelomu let 1436 a 1437. Pokácené dřevo bylo zpracováváno do tří let, než vyschlo a ztvrdlo, kostel Panny Marie tedy byl vystavěn nejpozději v roce 1440. Kostel vznikl jako jisté provizorium, podobné stavby zachytil broumovský urbář Johana Georga Adalberta Hesselia z let 1676–1677 v Otovicích, Verněřovicích, ve Vižňově a u Janoviček, některé z nich vystavěné po ukončení třicetileté války. Kostel byl postižen požárem v roce 1549, v roce 1550 vichřice srazila věžičku. Před rokem 1772 byl kostel opravován. Přitom zřejmě vznikla dnešní podoba krytého ochozu. V roce 1811 byla na východní straně vztyčena malá vížka, k další opravě došlo v roce 1891. Hřbitov oválného

půdorysu, ohrazený kamennou zdí s bránou, postačoval až do poloviny 19. století, pak byl prodloužen směrem k jihu. Od konce 18. století na něm byli pohřbíváni i broumovští benediktini, kteří museli na základě josefinských reforem uzavřít klášterní krypty.

PODOBA KOSTELA A JEHO STAVEBNÍ VÝVOJ

Nynější obdélná stavba s neodsazeným protáhlým trojbokým závěrem a strmou, šindelem krytou střechou vznikla krátce po husitských válkách. Kostel není roubený, jako většina českých dřevěných kostelů, ale jeho konstrukce je rámová, z vnitřní strany obedněná prkny. Snad od počátku kostel obíhal otevřený ochoz, nižší než dnešní. Horní část lodi na západní straně předstupuje nad ochoz, takže v této úrovni má kostel půdorys jednoosého osmiúhelníku, zatímco při zemi jde o jednoosý šestiúhelník. Stěny nad ochozem zvenku chrání lištované bednění, střechy pokrývá šindel. Uprostřed hřebene strmé sedlové střechy je vložena osmiboká, štíhlým jehlancem ukončená kónická vížka, datovaná v krovu rudkovým nápisem se jménem tesaře a datem 1580 na jihovýchodní vzpěře. Ta nahradila starší věž poškozenou bleskem v roce 1550. Krov je charakteristický rozvinutým podélným vázáním, tvořeným soustavou sloupků, vodorovných rozpěr a šikmých vzpěr. Za závěrem změkčuje obrys stavby nastavená zvonice s kasulovými okny a přístavek sakristie, skrytý pod ochozem.

Do kostela se vstupuje od západu a od severu pravouhlými portály s gotickou profilací výžlabky a oblouny. Z doby výstavby na počátku 2. třetiny 15. století pocházejí i vstupní dveře s dlouhými úzkými závěsy, na severních dveřích jsou přibity dva zdobné erbovní štíty. Do presbytáře vede menší pravouhlý vstup. Interiér osvětlují velká pravouhlá okna, v západní části u kruchty menší. Plynulou linii střechy ochozu na jižní straně přerušuje pravouhlé vyvýšení, tvořené stříškou dodatečně venkovní kazatelny, jedné z mála na českém území.

Plochostropý vnitřní prostor rozdělují vítězný oblouk na mírně větší loď a menší presbytář s přístavkem sakristie pod pozdně barokní vížkou. Loď byla konstrukčně původně trojlodím se sloupy pod dvojicí podélných průvlaků. Nynější řešení s volným prostorem a nepravým středovým průvlakem, vyvěšeným na krovu, je mladší úpravou, snad současnou se západním rozšířením a s vložením hudební kruchty. Volný prostor horní části lodi ve východní partii narušují obedněné šikmé plochy, kryjící vzpěry příčného ztužení pod vížkou. K jižní stěně lodi přiléhá kazatelna, opatřená dveřmi, kterými lze projít na již zmíněnou, přístřeškem krytou vnější kazatelnu.

VÝZDOBA A VYBAVENÍ

Většinu stěn a celý strop pokrývají šablonové malby. Tyto malby vznikly v nejméně dvou středověkých etapách a až do 18. století byly doplňovány. Nejmladší je výmalba stěn presbytáře rostlinnými motivy, provedená v 18. století. Nejstarší malby jsou černé na bílém podkladu a zdobí strop presbytáře. Kromě rostlinných, geometrických a kružbových motivů se objevují i heraldické figury českého lva a orlice (jednohlavý orel) a nápisy (Maria). Široké lišty mezi malbami pokrývají

šablonové vzory a zatím nerozluštěné nápisy, označené červeně malovanými čísly 1–10. Stejně motivy zdobí i průvlak v lodi. Vzorem šablony s rostlinným ornamentem, použitým na stropu kostelní lodi, je zdoben i fragment malovaného prkna v kostele v nedalekých Hejtmánkovicích. Stejný vzor s drobným rozdílem v počtu lístků růžového květu se nachází na truhle malované šablonami z doby po roce 1480 v pokladnici plzeňského městského kostela sv. Bartoloměje. Je zřejmé, že šablonové malby byly velmi oblíbené a některé vzory se

